

З ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ У ПОБЕРЕЖЖІ: ІСТОРИЧНО-РЕЛІГІЙНІ АСПЕКТИ

Н. М. Руско

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
e-mail: nadijka89@i.ua*

У статті розглянуто основні віхи історії духовного життя села Побережжя Тисменицького району Івано-Франківської області. Розкрито особливості побудови Борисоглібського монастиря на горі «Мурованка», що поблизу цього населеного пункту. Знайдено письмові згадки про церкви у селі Побережжя, а також подано статистику даної парафії. Розповідається про священнослужителів цієї церкви та про сучасний храм в селі Побережжя. На основі шематизмів, документів Національного музею Митрополита Андрія Шептицького у Львові, візитацій Йосифа Шумлянського, подано важливі історичні моменти з історії церкви.

Ключові слова: церква, монастир, парафія, церковнослужитель, деканат, ротонда, парафіяльна школа, греко-католицизм, римо-католицизм.

У кожному місті чи населеному пункті є церкви, вони відрізняються одна від одної. Єдиним залишається те, що храм пов'язує людину з чимось морально вищим, духовним. Мабуть, тому церква протягом століть відігравала і надалі відіграє важливу роль у житті громади міста чи села. Через це історія кожного населеного пункту нерозривно пов'язана із храмом. Не є винятком і село Побережжя.

Історію духовного життя цієї місцевості варто розпочинати із Борисоглібського монастиря. На горі «Малиновище», що на південний захід від цього села, на полі, яке називаються тепер «Мурованка», був Борисоглібський монастир, побудований, за місцевим переказом, ще королем Данилом.

Монастир будували майстри з Києва, що оселилися під горою, де тепер поле «Київці». Зруйнували монастир турки чи татари, а з розібраних мурів монастирської церкви поміщик граф Дідушицький побудував відтак двірські стайні для себе в Єзуполі, корчму в сусідніх Ганусівцях і церкву в Бранівці, присілку Побережжя, яку знищив уже давно повинню Дністер [7; с. 83-84].

Місце, де стояв монастир, невелике, овальної форми, 40 x 60 кроків завбільшки. Наверху не видно тепер ніяких мурів, лише нерівний,

ямистий терен, з якого власники поля добувають багато тесаного каміння для господарського вжитку.

Про чернечу оселю поблизу цього села легенди та перекази мовчать. Зате промовляє інша наука – археологія. Перший з археологів, хто звернув увагу на руїни давньої церкви у 30-х рр. минулого століття, був дослідник М. Драган. Через деякий час їх обстежив видатний археолог Я. Пастернак, а повністю розкопав фундаменти цієї споруди у 1959 р. М. Картер.

Спочатку вважалося, що вона мала форму ротонди (тобто була круглою), що робило її зручною для оборонних цілей. Однак, при повторних дослідженнях виявилось, що в своїй основі це – квадрифолій. Фундамент споруди залягав на глибину 1,5 м, його ширина сягала 3,5 м, а діаметр церкви становив 22 метри по зовнішньому контуру та 15,5 м по внутрішньому. Це свідчить про те, що церква мала дво- або триархусну струнку центричну форму [7; с. 84].

Ще Я. Пастернак, досліджуючи румовище на Мурованці (так називалось урочище), прийшов до висновку, що це залишки Борисоглібського чоловічого монастиря, побудованого у XIII ст. за правління Данила Галицького і зруйнованого турками або ж татарами. Нам не вдалося з'ясувати, звідки появилася така назва цієї церкви. Вона була більш характерною для східних регіонів України. У нашій області, наприклад, окрім церкви Бориса та Гліба у Коростовичах Бурштинського деканату, інших храмів з такою назвою не зафіксовано. Логічнішою була б назва – Миколаївського монастиря, оскільки такий титул має Поберезька церква, а також церква в Ямниці.

Як вважають дослідники, вищеназвана церквця могла виконувати роль монастирської каплиці-усипальниці, оскільки біля неї виявлено невелике кладовище, а також залишки житлово-господарських будівель та оборонних стін монастиря. Головна ж церква монастиря мала знаходитись десь поруч. Недалеко цього села на правому березі р. Бистриці збереглися залишки скельного життя, яке місцевий люд називає Монастирем [5; с. 7].

Про цей монастир зафіксовано кілька цікавих розповідей, які свого часу записав єзупільський граф В. Дідушицький.

Але проблема в іншому: чому монастир пропав? На думку дослідників, причиною цього міг бути природний зсув гори. Старожили з Ямниці згадують, як в часи Польщі після якогось сильного дощу і в червні або липні) та частина Стінки (місцева назва урочища), що йде туди, як до Єзуполя, за монастирем, зсунулася вниз – кущі, дерева, каміння, – все пішло донизу.

Цікаво, що недавно нам вдалось записати ще один переказ про Божу кару щодо цього монастиря, але вже з більш пізніх часів. Монастир був зруйнований у середні віки. Частина ченців, що залишилась, перебралася до Побережжя, де жити було спокійніше. Але коли під час

нападу турки спалили і цю обитель, то всіх ченців або повбивали, або забрали у полон. Лишився один молодий монах на ім'я Григорій. Біля Дністра, де поселились люди, він жити не схотів, а тому повернувся до місця старого монастиря, навпроти Ямниці. В одній із скель він вирубав печеру (вона збереглася донині) і довго там жив відлюдником. До нього часто навідувались жителі сусідніх сіл, які його підтримували хто чим міг. Коли він зовсім постарів, то приїхали монахи з Маняви і забрали його з собою [4; с. 7].

На жаль, невідомо достовірної дати зведення першого храму у селі Побережжя. Однак у своїй праці науковець Петро Сіреджук подає інформацію про церкву в цьому селі з 1658 року, а згодом вона згадується ще в документах 1675 та 1681 років [8; с. 87].

Національний музей імені Андрея Шептицького

Ркл-16

Арк. 74.

Село Побережжя, у ньому:

Церква Воскресіння Господнього. Дерев'яна, перекрита гонтами. Побудована коштом небіжчика, преподобного отця Яна Тустанського 1728 року. Висвячена найпреподобнішим Й[ого] М[илістю] кс[ьондзом] офіціалом Галицьким. В ній один вівтар і менса (лат. Mensa – «стіл»: верхня частина вівтаря) належна, на котрій три обруски (скатертини). Під двома першими з них належно розстелений антимінс (лат. antemensa – «замість столу»: у церквах східного обряду прямокутник з лляної чи шовкової матерії, що розстеляється на вівтарі під час літургії. У антимінс зазвичай вшивається частина мощів). Посередині менси – дерев'яний хрест. Перед менсою – бавовняний антепендій (передня частина вівтаря, заслона менси). Крім того – дзвіниця з двома дзвонами. Цвинтар належно огорожений [часто]колом.

Церковне устаткування.

Один олов'яний келих з патеною (дискос – металева тарілка, на котру під час літургії кладеться хліб для євхаристії), олов'яною зіркою, срібною позолоченою ложечкою. Один пурифікатор (лляна тканина, що використовується священиком для витирання чаші після кожного причастя). Один корпорал (біла хустка, що покриває вівтар під час літургії; на неї ставляться предмети культу), Одна палла (картонний, огорнутий тканиною прямокутник, котрим накривають чашу з дарами). Одна бурса (картонний чохол, на зразок папки, у якій корпорал переноситься від і до вівтаря). Два вельони (матерія, котрою накривають чашу перед приготуванням дарів) – усе шовкове. Одна скляна ампулка (мала пляшка для вина). Один рушник. Один гумерал (накидка, елемент ритуального одягу священика). Три альби (альба – довгий білий літургійний одяг католицьких священиків, що підперезується поясом). Один пасок. Один апарат (літургійні шати). Дві штуки простої матерії. Дві пари маніпулів (лат. manipulus – «пучок сіна»: смуга тканини, яку священик надягає

на руку під час літургії). При віттарі один дзвоник. Одна латунна кадильниця.

Церковні книги. Євангеліє церковне, грубо оправлене. Служебник in quarto (розмір «у четверту частину аркуша»). Требник in quarto. Епістоли. Мінея Київська. Октоїх. Обидві тріоди. Часослов. Псалтир. Усі три служби правильні.

Образи

Чотиринамісні образи пристойної роботи на дерев'яних дошках. Верхня частина мальована на полотні, не надто простої роботи. Три хоругви, мальовані на полотні. Скляна мирниця (посудина для зберігання мира). Дерев'яна пушка (коробка або посудина у формі келиха) для зберігання святих дарів (хліба і вина). Двері до церкви з засувом від котрого ключ при священику. Чотири вікна, оправлених у дерево. П'яте у віттарі.

Парох

Преподобний отець Міхал Густанський висвячений [на свою посаду] теперішнім Вельможної милості ксьондзом митрополитом у 1733 році за презентою (представлення єпископові кандидатури до затвердження) Й[ого] В[ельможної] милості Руського воєводи Яна Яблоновського.

Грунти Той священик має для свого утримання мало ґрунтів, більше живе простою милостинею, однак володіє ділянкою, на котрій стоїть резиденція і город на три дні орання. Другий город [що знаходиться] близько [від] того також може бути на два дні орання. Орного поля поміж громадським полем п'ять нив. На кожній ниві [натомість] по одному дню. Сіножать *Під Камінцем* може бути плюс мінус на косарів добрих шість. Друга сіно -

Арк.74 зв. -жать, що називається *Чверть від села*, там також може бути на косарів три. Лаз (ділянка випаленого або викорчуваного лісу, призначена для землеробства чи випасання худоби) один коло Дністра, там само і другий, на котрих є на косарів вісім. Парафіян перед тим було близько тридцяти, зараз усіх налічується тільки п'ять, котрі дають по мисці муки проскурного і декілька грошів на вино у великий піст. [Священик] видавав метрики хрещення *т. д. (etcons.)*

Ркл-18Арк. 30 зв. Село Побережжя. Церква Воскресіння Христового. дерев'яна з колодз одним куполом. Ким посвячена не пам'ятають. Потребує ремонту дахів. У ній віттар з пропорційною менсою, на котрій три обруси. Один [з] швабського полотна. Антимніс з реліквіями. Образ на менсі[:] Св. Марія. Заможний (також: *широкий*) цимборій (надбудова над престолом, що тримається на колонах). Мальований антепендій. Підлоги нема. Бог [Deus] на дерев'яній дошці. Мальовані на полотні апостоли. Чотири намісних образи. На образі Марії три шнурки коралів. Чотири полотняні хоругви. Процесійний хрест. Мідний

келих з реквізитами (*cumrequisitis* – «з усім потрібним»). Мідна пушка. Один корпорал Два пурифікатори. Дві китайкові рожеві палли. Також дві саєві (старопольське *saj/szaja* – легка тканина з візерунком). *Aep* один личаковий (тканина подібна на атлас, плетена з волокон коноплі) рожевий. Другий – у смуги (*lityupaski*). Один гумерал. Дві альби. Вовняний кручений пасок. Один саєвий апарат жовтий. Другий китайковий рожевий з реквізитами. Біля вітваря один дзвоник. Мідна мирниця. Пара скляних ампулок. Латунна кадильниця. Двері до церкви з залізним

Арк. 31. внутрішнім замком. Ключі у пароха. Дзвіниця потребує ремонту дахів. Два дзвони. Плоті коло цвинтаря впали.

Книги. Євангеліє Львівське. Службник Унівський. Епістоли Львівські. Мінея Київська, справна. Октоїх Львівський. Тріодьцвітна. Тріодьпісна. Ксьондз Келбаска взяв ніби за катедратик (річний податок на користь кафедрального храму) 20 к. Часослов потребує оправи. Подертий псалтир. Требник Унівський. Трьох служб немає. Метрик усіх чотири від 1754 [року] (вставлено:) *несправні*. Старих не має. Парох ксьондз Василій Гарбузович призначений на посаду за презентою Його Милості князя Яблоновського, старости Чигиринського.

Грунти. Дільниця на котрій стоїть резиденція священика з давна церковна [і] межує з Іваном Біланом і Дем'яном Луциним (*Luciczum*) сином. [Вона простягається] На північ від *Сломчихи Димчихи (Słomczych ydymczychu)*. На південь [простягається] по гостинець (шлях). З городом на три добрих дні орання. Задвір'я за городом вдови Сідлецької [*Siedlieckiej*] на чотири добрих дні орання. Зараз у толоці. Межує з грунтом Якова Ключка, і пані Сідлецької з другого боку до дороги. Кінцем одним просягається до Ганусівських ґрунтів, а другим – від тутешнього села до дороги. Місце старої церкви і цвинтаря там, де зараз стоїть корчма і єврейське кладовище (*ogrodźydowski*). ~~Те місце могло бути як теперішній цвинтар.~~ Оскільки громада тримає двох тяглових [коней], орного поля може бути в одну руку на вісім днів [орання] тоді коли людей є менше, а коли більше людей, то менше припадає. По другу руку за стінкою і підстінкою може бути на чотири дні, і то [ґрунти] глинисті і замулені. Сіножать під назвою *Камінець* на вісім косарів з осокою і очеретом, при толоці *на схилі (naspiaszy)*. З другого боку – з Миколаєм Гумінновим Ганусівським. Сіножать *в Дубині (Dębinie)* на шість косарів. Межує зі Стефаном Чуйком і Миколаєм Запухлим. Сіножать *в Зарині (Zarynie)* на вісім косарів межує з паном Кшимуським і Анною Іванихою. Починається від дороги, а закінчується поза чагарниками і у той її кінець заходить [ділянка] Яцка Черепачького. [Ділянку] навпроти тої сіножати з другої сторони дороги використовували двоє колишніх священиків, але присяжний Федір Кукурудз визнає, що чув від свого батька, що та сіножать була надана [колишнім священикам?] на похорон. По [їхній] раптовій смерті її утримує парох Стефан *Скірнявий*. Вона може бути на два косарі, дві [її] чверті – на три косарі. Межує з Міхалом Ка-

линовим і вдовою Анною Іванихою. Лазик *Під Костельниками (Pod Kościelnikami)* на два косарі. Межує з сіножаттю Двірською Довжанською (*Dworską Dołzanską*). З другої сторони гора, і ліс. Копань (ставок) *за стінкою (zascianką)* була священницькою і вилученою ксьондзом Яном, могла бути на півтори дні, котра власність була [від священників] вісім років тому відібрана.

Арк. 31 [Факт відбору] Визнають під священною присягою Ігнат Ходаков, Федір Кукурудз при [у присутності] інших. Парафіян числом двадцять.

У 1828 р. у селі згадується церква Воскресіння Христового, мурована. Парох Іларій Руденський. У церкві налічується 2160 парафіян греко-католицького обряду, 85 римо-католиків та 79 жидів. У 1832 р. в документах згадується також парафіяльна школа [9].

Священнослужителі с. Побережжя: Іван Терлецький (1832-1853), Іван Янкевич (1853), Маркель Струтинський (1853-1855), Іван Надельський (1855-1880), Микола Кумановський (1880-1881), Антін Підлісецький (1883-1885), Іларій Руденський (1881-1908) [1; с. 588-589].

Однією з важливих духовних постатей с. Побережжя є о. Євстахій Мацьків, який народився у 1904 році, духовну освіту здобував у Римі, де його було висвячено на священника. Душпастирська діяльність проходила на парафіях с. Жаб'є Косівського повіту та Мишин Коломийського повіту. О. Євстахій сповідував греко-католицизм, тому відмовився від переходу до православної церкви і прийняв цілібат. У 1974 році виїхав до Канади (Торонто), де служив у греко-католицьких храмах. Помер у 1976 році в Торонто, де і похований [6; с. 9].

Сучасна церква святого Миколая у с. Побережжя відбудована у 1989 році, мурована, 956 віруючих. Діє молитовна група «Матері в молитві» та «Вівтарна дружина». Священники: Микола Пригородський, Микола Затварницький(2012), Роман Залеський.

Література:

1. Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії / Д. Блажейовський. – К., 2004. – Т. 1. – 570.
2. Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської архієпархії / Д. Блажейовський. – К., 2004. – Т.2. – 570 с.
3. Бойчук Б. Давньоруський храм у с. Побережжі – пам'ятка світового значення / Б. Бойчук, І. Данищук, І. Коваль // Тисмениця. – С. 164-179.
4. Дрбчук І. Монастирі Прикарпаття / І. Дрбчук. – Вперед. – № 10. – 2005. – С. 7.
5. Дрбчук І. Монастирі Прикарпаття / І. Дрбчук. – Вперед. – № 9. – 2005. – С. 7.
6. Остапович В. Школа і освіта у селах Побережжя та Ганнусівка: погляд у минуле та сучасне / В. Остапович. – Івано-Франківськ, 2016. – 158 с.

7. Пастернак Я. Старий Галич / Я. Пастернак. – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 374 с.
8. Сіреджук П. Церковна мережа Галицької землі в XIV-XVIIIст. / П. Сіреджук // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Вип. 5 – Івано-Франківськ. – 2014. – С.86-134.
9. Шематизмъ всего клира греко-католицкой епархїи Станіславовской на рокъ 1885-1938.
10. Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архіепархїи Львовской на рокъ 1832-1938.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.04.2018 р.

*Рекомендовано до друку д. політ. н., професором **Монолатієм І.С.**,
д. іст. н., професором **Марчуком В.В.***

FROM CHURCH LIFE IN POBEREZHYZHJA: THE SHOWER: HISTORICALLY-RELIGIONS ASPECTS

N. M. Rusko

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
Ivano-Frankivsk, Karpatskastreet, 15;
e-mail: nadijka89@i.ua*

The article considers the main milestones of the history of the spiritual life of the village of Poberezhzhyia of Tysmenytsja district of Ivano-Frankivsk region. The peculiarities of building the Borisoglebsky monastery on the mountain Murovanka near the settlement are revealed. There are written references to Churches in the village of Poberezhzhyia, as well as statistics of this parish. It tells about the priests of this church and about the modern temple in Poberezhzhyia. On the basis of chematists, documents of the National Museum of Metropolitan Andrey Sheptytsky in Lviv, visits by Joseph Shumlyansky, important historical moments in the history of the church.

Key words: *church, monastery, parish, cleric, deanery, rotonada, parish school, Greek-Catholicism, Romeo Cathdicism.*